

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

РУНЧЕВА Наталія Вікторівна

УДК: 631.151.2:633

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В
АГРАРНІЙ СФЕРІ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Полтава – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Херсонському державному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, доцент
КИРИЛОВ Юрій Євгенович,
Херсонський державний аграрний університет,
ректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
академік НААН України
КРОПИВКО Михайло Федорович,
Національний науковий центр “Інститут
аграрної економіки” НААН України,
завідуючий відділом проблем галузевого і
територіального управління;

доктор економічних наук, доцент
КСЬОНЖИК Ірина Володимирівна,
Миколаївський національний аграрний
університет,
професор кафедри обліку та оподаткування;

доктор економічних наук, професор
ПИСАРЕНКО Володимир Вікторович,
Полтавська державна аграрна академія,
професор, завідувач кафедра маркетингу.

Захист відбудеться “30” червня 2017 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.887.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук у Полтавській державній аграрній академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, корпус № 4, аудиторія 417.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Полтавської державної аграрної академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, корпус № 2.

Автореферат розісланий “30” травня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Аранчій В.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічні перетворення, пов'язані з розвитком аграрної сфери України на засадах ринкового механізму господарювання, поширення приватної власності та різних господарських укладів, створення великих господарств різних організаційно-правових форм актуалізує питання розвитку та удосконалення корпоративних відносин. Системність розвитку ринкової економіки передбачає функціонування ринкових форм господарювання, інтегрованих по горизонталі і по вертикалі. Саме тому ринкові перетворення в аграрній сфері об'єктивно призводять до здійснення корпоративних відносин в сільському господарстві. В той же час ці процеси потребують врахування специфіки розвитку галузі, особливостей аграрного виробництва та того факту, що вони не можуть відбуватися лише за ринковими принципами без регулюючого втручання держави.

Теорія економіки національного господарства і практика його розвитку свідчать, що стале функціонування й економічне зростання вітчизняної агросфери в умовах посилення процесів глобалізації, ринкової конкуренції, економічної нестабільності може бути забезпечене за рахунок реалізації її природного та виробничо-ресурсного, інтеграційного потенціалу, корпоратизації, створення оптимальних взаємозв'язків і державно-ринкового регулювання взаємовідносин суб'єктів агробізнесу. З іншої сторони, створення та стрімкий розвиток в Україні великих аграрних корпорацій веде до підвищення рівня монополізації ринку і конкурентної напруженості. Це відбувається за рахунок надконцентрації банків землі і капіталів, моноспеціалізації і підвищення ефективності виробництва, скорочення трансакційних витрат, впровадження інновацій і вивільнення значної кількості працівників, відсутності необхідності утримання інфраструктури загального користування на сільських територіях.

В аспекті викладеного уявляється особливо актуальним визначення теоретичних засад здійснення корпоративних відносин; методологічних підходів щодо оцінки ефективності, методів, моделей і стратегій управління; аналізу ресурсозабезпечення корпоративного сектору та його представництва у галузях рослинництва і тваринництва; виявлення особливостей інноваційно-інвестиційної та соціально-економічної спрямованості корпоративного розвитку; обґрунтування стратегій маркетингу, управління удосконаленням корпоративних відносин та складових державного регулювання їх розвитку на перспективу.

Необхідно відзначити, що в сучасних умовах проблема системного дослідження та оцінки ефективності корпоративних відносин в агросфері не отримала належного відображення у роботах вітчизняних науковців. Типовими є або позитивне сприйняття, або негативне відношення до їх процесів. Останнє особливо поширене у суспільстві через надприбутки агрокорпорацій з однієї сторони, та їх самоусунення від вирішення значимих проблем суспільного розвитку, у багатьох випадках, - навіть їх спричинення.

Більш відомими у цьому відношенні є праці зарубіжних авторів –

І. Ансофа, Ф. Котлера, Ж. Ламбен, М. Портера, які присвячені питанням конкуренції, маркетингу, корпорацій, стратегій розвитку. Наведені у них висновки та пропозиції відносно інструментів та методів удосконалення корпоративних відносин застосовні й до агросфери України. Проте вони також потребують доопрацювання з урахуванням вітчизняної специфіки. Необхідно відзначити, що надзвичайно цінні теоретичні та методологічні ідеї та практичні висновки щодо різних аспектів формування корпоративних відносин та розвитку корпоративного сектору висвітлені у працях Бородіної О.М., Гайдуцького А.П., Гейця В.М., Кваші С.М., Крисального О.В., Кропивка М.Ф., Лупенка Ю.О., Макаренка П.М., Маліка М.Й., Мармуль Л.О., Пасхавера О.Б., Писаренка В.В., Саблука П. Т., Черевка Г.В., інших відомих науковців.

Окремі питання управління корпоративним розвитком агросфери на засадах впровадження інновацій, інвестиційного забезпечення, маркетингу, конкурентоспроможності знайшли всебічне обґрунтування у наукових працях Аранчій В.І., Вініченка І.І., Гуторова О.О., Кісіля М.І., Кирилова Ю.Є., Красноручького О.О., Ксьонжик І.В., Непочатенко О.О., Нестеренко С.А., Нестерчук Ю.О., Ульяновченка О.В. Соціальні аспекти корпоративного розвитку агросфери висвітлені у працях Баюри Д.О., Грішнєвої О.О., Єрмакова О.Ю., Ігнатенка М.М., Колота А.М., Лібанової Е.М., Макарової О.М., Михайлової Л.І., Місюка М.І., Олійник Т.І., Прокопи І.В., Руснак А.В., Сахацького М.П. та ін.

З іншої сторони, низький рівень показників діяльності фермерських та особистих селянських господарств, значне відставання житлово-комунальних та соціокультурних умов життя сільських жителів від міських, зубожіння сільського населення, деструктивні процеси у розвитку довкілля, сільських територій загалом зумовлюють необхідність проведення поглибленого наукового аналізу з виявленням стимулюючих чинників впливу корпоративних відносин на інноваційно-інвестиційне забезпечення, ефективність галузей сільського господарства, екологію довкілля, вирішення соціальних проблем села. Необхідною є розробка нових концептуальних підходів удосконалення функціонування корпоративного сектору агросфери та управління корпоративним розвитком аграрного виробництва на засадах державно-приватного партнерства і соціальної відповідальності. Це формулює мету, завдання, наукову новизну, результати, висновки та рекомендації дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проведені дослідження здійснювалися відповідно до наукової тематики Херсонського державного аграрного університету “Розробка напрямів розвитку економічних і фінансово-кредитних відносин й обліково-аналітичного забезпечення функціонування підприємницьких структур” (номер державної реєстрації 0111U003575), “Науково-методологічне забезпечення стратегічного управління соціально-економічним розвитком агропромислового виробництва” (номер державної реєстрації 0113U004269). У їх межах автором розроблені теоретичні засади формування та розвитку

корпоративних відносин в агросфері, виявлені їх чинники, принципи та механізми; обґрунтовані методологічні підходи оцінки ефективності, спеціалізації й концентрації виробництва, ресурсів та капіталів; розроблені напрями посилення впливу на інноваційно-інвестиційне забезпечення сільського господарства, вирішення соціальних проблем села. Здійснене обґрунтування посилення державного регулювання корпоративних відносин на нових засадах і концептуальних положеннях системного управління та маркетингу.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних, методологічних засад і практичних розробок щодо вдосконалення розвитку корпоративних відносин в агросфері з урахуванням ресурсних, інноваційних, інвестиційних та експортних переваг; на основі оцінки ефективності корпоративного сектору на рівні галузевого виробництва та забезпечення аграрних ринків; їх управління та регулювання для посилення позитивного впливу на структуру національної аграрної економіки, екологію довкілля, сільські території в умовах глобалізації.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі поставлені і вирішені наступні завдання:

- визначити сутність, види та форми корпоративних відносин в аграрній сфері;
- обґрунтувати організаційно-економічний механізм формування корпоративних відносин на галузевому рівні;
- розробити концептуальні положення здійснення стратегічного управління корпоративними відносинами аграрної сфери;
- обґрунтувати методологічні підходи щодо оцінки ефективності корпоративних відносин на основі сукупності показників та індикаторів;
- визначити результати функціонування корпоративного сектору у галузях рослинництва і тваринництва;
- обґрунтувати інструменти, моделі та методи удосконалення корпоративних відносин, їх регулювання та управління;
- визначити ефективність ресурсокористування, концентрації банків землі і капіталів у процесі корпоративних відносин;
- здійснити оцінку ефективності функціонування корпоративного сектору у галузях рослинництва і тваринництва;
- розробити інноваційні стратегії розвитку корпоративних відносин та їх впливу на результати господарювання в аграрній сфері;
- обґрунтувати напрями удосконалення використання інвестиційних корпоративних ресурсів;
- посилити спрямованість корпоративних відносин на вирішення екологічних, соціально-економічних проблем сільських територій;
- обґрунтувати можливості залучення маркетингових стратегій в удосконаленні корпоративних відносин та їх впливу на аграрний ринок;
- розробити напрями підвищення конкурентоспроможності продукції корпоративного сектору агросфери;
- визначити засоби посилення державного контролю та регулювання

розвитку корпоративних відносин.

Об'єктом дослідження є процеси формування та розвитку корпоративних відносин, корпоративного сектору в аграрній сфері економіки, управління й регулювання ними.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних засад і практичних розробок щодо удосконалення корпоративних відносин в аграрній сфері та їх спрямування на вирішення виробничих, екологічних і соціальних проблем сільських територій.

Методи дослідження. Специфіка завдань дисертаційного дослідження визначила комплексний підхід до їх вирішення. У процесі виконання дисертаційної роботи для загального пізнання сутності корпоративних відносин та їх проявів і впливів в агросфері використана методологія системно-структурного аналізу й синтезу, концепції системного управління і маркетингу, конкурентних переваг, державно-приватного партнерства, соціальної відповідальності. Це дозволило об'єднати прогресивні фундаментальні напрацювання і сучасні прикладні положення щодо формування й розвитку корпоративного сегменту агросфери, його державного регулювання.

У процесі написання дисертаційної роботи автором використовувалися загальнонаукові і спеціальні методи економічних досліджень, зокрема, монографічний, історичний, формально-логічний, індукції і дедукції, причинно-наслідковий при обґрунтуванні теоретичних та методологічних засад формування і розвитку корпоративних відносин; математичні (індексні), економіко-статистичні, експертних оцінок, опитування при визначенні ефективності функціонування корпоративного сектору агросфери; балансові, матричні, моделювання, прогнозування, проблемно-цільового підходу – при розробці перспектив розвитку й регулювання корпоративних відносин та спрямованості їх на вирішення проблем агросфери й сільських територій. Сукупність використаної методологічної бази, значного масиву статистичних даних дозволила забезпечити достовірність і обґрунтованість висновків і практичних рішень.

Інформаційну базу дослідження склали вітчизняні та зарубіжні друковані й електронні публікації з даної проблематики; Конституція України, закони та інші нормативно-правові акти щодо розвитку корпоративних відносин в аграрній сфері; програмні документи Херсонської обласної ради й державної адміністрації; матеріали Державної служби статистики; річні обліково-фінансові звіти, дані іншої публічної звітності, власних спостережень. Особливої уваги заслуговують аналітичні огляди УКАБ, Agrisurvey щодо стану сільського господарства, аграрних ринків та агрохолдингів, які є єдиним джерелом, поряд з офіційною статистикою, статистично-аналітичних даних щодо розвитку корпоративних відносин аграрної сфери економіки України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному та практичному обґрунтуванні процесів розвитку корпоративних відносин в аграрній сфері, виявленні зокрема:

вперше:

- визначено, що здійснення корпоративних відносин пов'язане з дуальною моделлю розвитку вітчизняної агросфери та розуміється як формування конкурентних переваг великотоварного виробництва на основі концентрації й підвищення продуктивності використання ресурсів з метою збільшення обсягів виробництва продовольчої продукції, посилення продовольчої безпеки та присутності країни на світовому аграрному ринку при одночасній необхідності соціальної відповідальності за життєдіяльність сільського населення, екологію довкілля та розвиток сільських територій;

- встановлено, що організаційно-економічний механізм формування корпоративних відносин агросфери не має чіткої галузевої спрямованості та визначається специфікою етапів їх здійснення, використанням інструментів придбання, створення ініціатором, об'єднання активів, викупу для створення корпорацій; власного прибутку для нарощення банків землі і капіталів, коштів інвесторів через емісію акцій та розміщення цінних паперів на фондових біржах для забезпечення їх капіталізації;

- обґрунтовано систему управління розвитку корпоративних відносин агросфери на основі самоорганізації та державного регулювання із обов'язковим забезпеченням посилення екологічних та соціальних імперативів шляхом імплементації положень концепції соціальної відповідальності й державно-приватного партнерства для вирішення проблем використання природних ресурсів, сільського населення, сільських територій;

- розроблено методологічні підходи визначення сукупності кількісних показників та індикаторів ефективності корпоративних відносин через оцінку етапів агропромислового відтворення: ресурсозабезпеченості, фінансово-економічної стійкості, обсягів виробництва, реалізації та експорту продукції, зайнятості сільського населення, відрахувань на вирішення екологічних та соціальних програм села;

- визначено методичні основи оцінки та аналізу ефективності функціонування корпоративного сектору у галузях рослинництва і тваринництва, які на відміну від існуючих, спираються на індексні методи ранжування та порівнянні показники;

- запропоновано методи визначення перспектив розвитку корпоративних відносин та його управління з використанням моделей територіальних кластерів;

удосконалено:

- визначення ефективності забезпечення та використання ресурсів корпоративних відносин через виявлення кількості та належності суб'єктів до корпоративного сектору, їх банків землі і капіталів, матеріально-технічного оснащення, продуктивності ресурсокористування, зайнятості сільського населення, проблем відтворення та засобів вирішення;

- здійснення оцінки й діагностики корпоративних відносин у рослинництві через індикатори ефективності й імперативи використання природних ресурсів корпоративного сектору галузей рослинництва, показники його частки в обсягах ресурсів, концентрації і спеціалізації

виробництва, забезпеченні внутрішнього аграрного ринку, експорті продовольства;

- виявлення особливостей ефективності корпоративних відносин у тваринництві через еколого-економічні критерії та показники концентрації та динаміки поголів'я тварин, їх відтворення, обсяги виробництва та якість готової продукції;

- обґрунтування інноваційних стратегій удосконалення корпоративних відносин та поліпшення їх впливу на агросферу й сільські території на засадах впровадження продуктивних інновацій, виявлення чинників та розробку засобів й інструментів їх поширення на всю агросферу й сільські території загалом;

набули подальшого розвитку:

- інвестиційне забезпечення корпоративних відносин із включенням до їх традиційної сукупності та порядку використання (власних прибутків і кредитних ресурсів, бюджетних дотацій, іноземних інвестицій) емісії акцій і випуску єврооблігацій, а також механізми їх розподілу та залучення у вирішення екологічних та соціальних проблем села;

- виявлення негативного впливу корпоративного сектору на рівень життєдіяльності, екологію і розвиток сільських територій та обґрунтування його нівелювання шляхом оптимізації концентрації капіталів, ресурсів і спеціалізації виробництва, розширення масштабів органічного землеробства; посилення державного контролю за природокористуванням, виведенням капіталів, сплатою податків; стимулювання участі у державно-приватному партнерстві та здійсненні соціальної відповідальності;

- залучення маркетингових стратегій в удосконаленні корпоративних відносин та їх впливу на аграрний ринок через використання агрокорпораціями менеджмент-маркетингу з визначенням центрів відповідальності за ключові напрями діяльності: заготівлі, ресурси, капітали, екологія; виробництво; реалізація; експорт; перспективні напрями і стратегії росту;

- напрями підвищення конкурентоспроможності продукції корпоративного сектору агросфери через прискорення виконання ним національних та міжнародних вимог відповідності виробництва й умов праці та її оплати; стандартів якості; сертифікатів екологічності; угод відповідальності; системну участь у світовій індексації конкурентоспроможності;

- заходи посилення громадського контролю та державного регулювання розвитку корпоративних відносин через удосконалення їх інститутів: (публічної звітності за результати діяльності й оподаткування; антимонопольного законодавства та його використання; спрощення дозвільних процедур для агробізнесу з метою уникнення бюрократичних, корупційних і тіньових складових); участь у виконанні цільових національних і регіональних програм відродження і розвитку сільських територій; раціоналізацію експортного потенціалу та захист внутрішнього аграрного ринку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці науково обґрунтованих напрямів гармонізації розвитку корпоративних відносин в аграрній сфері та обґрунтуванні організаційно-економічного механізму й

системного управління та маркетингу функціонування корпоративного сектору у галузях аграрного виробництва й на аграрному ринку, участі у вирішенні екологічних та соціальних проблем сільських територій.

Пропозиції щодо розвитку корпоративних відносин в аграрній сфері передані для використання у Департамент агропромислового розвитку Херсонської обласної державної адміністрації при обґрунтуванні програм соціально-економічного розвитку Херсонської області на період до 2020 р. (довідка № 15-651/0/17/119.4.2 від 06.02.2017 р.). Зокрема, йдеться про рекомендації підвищення ефективності процесу корпоратизації, які застосовані до аграрного ринку країни загалом.

У дисертаційній роботі з метою залучення корпоративного сектору агросфери у вирішення проблем сільських територій, створення збалансованого аграрного ринку, здійснення соціальної відповідальності, відродження об'єктів інфраструктури загального користування та логістичних мереж, розвитку маркетингових інформаційних систем обґрунтована пропозиція із створення національного інформаційно-аналітичного центру корпоративного управління з регіональними (обласними та районними) відділеннями. Він дозволить об'єднати інтереси і, відповідно, пропозиції та інструменти щодо їх вирішення на рівні державних та регіональних органів влади, великого агробізнесу в єдиний організаційний, інформаційний і комунікаційний простір. Дана пропозиція передана для практичного впровадження у Новотроїцьку районну державну адміністрацію (довідка № 01-35/325 від 04.05.2016 р.).

Обґрунтовані пропозиції щодо формування та розвитку корпоративних відносин в аграрній сфері на основі державно-приватного партнерства та його форм прийняті для практичного впровадження у ТОВ “Ясна Поляна – 2014” Новотроїцького району Херсонської області (довідка № 253 від 20.12.2016 р.). Пропозиції дисертаційного дослідження враховані в діяльності ТОВ “Таврійське-Плюс” цього ж району (довідка № 347 від 22.12.2016 р.) і мають прикладний характер для розвитку взаємовідносин з корпоративними підприємствами агросфери на засадах державно-приватного партнерства, зокрема, через створення інтеграційних горизонтальних взаємозв'язків на засадах науково-дослідного співробітництва та консалтингу у галузях селекції та насінництва, впровадженні крапельного зрошення; реалізації інноваційного садивного матеріалу. Висновки щодо партнерського й комерційного використання об'єктів виробничої інфраструктури та логістичних мереж передані для впровадження у Бердянську районну державну адміністрацію (довідка № 02-40/437 від 25.01.17 р.). Також йдеться про здійснення соціальної відповідальності у межах сільських територій їх розміщення.

Теоретичні, методологічні, методичні та практичні результати щодо забезпечення формування та здійснення, складових корпоративних відносин в аграрній сфері; управління та регулювання їх розвитку, особливо у частині концентрації капіталів, банків землі, спеціалізації та диверсифікації виробництва; вирішення соціальних та екологічних проблем розвитку сільських територій використовуються в навчальному процесі економічного факультету

Херсонського державного аграрного університету при викладанні навчальних дисциплін: “Національна економіка”, “Основи аграрної економіки”, “Державне регулювання економіки”, “Аграрна політика та біоекономіка”, “Інституціональна економіка”, “Економіка сільських територій”, виконанні магістерських та аспірантських програм (довідка № 118/01 від 24.01.2017 р.).

Теоретичні, методичні та практичні результати, зокрема, щодо авторського визначення корпоративних відносин, корпоративного розвитку та його процесів, корпоративного управління та інших важливих категорій можуть бути використані у навчальному процесі Полтавської державної аграрної академії при викладанні дисциплін: “Методологія та організація наукових досліджень”, “Національна економіка”, “Аграрна економіка”, “Економіка та організація сільськогосподарського виробництва”, “Соціальна економіка”, “Державне регулювання економіки”, виконанні наукових тем, магістерських, аспірантських досліджень (довідка № 01-06/111 від 23.12.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати дисертаційного дослідження, які виносяться на захист, отримані автором одноосібно або у співавторстві. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї, положення і висновки, які є результатом особистої роботи дисертантки, її індивідуальним внеском у вирішення важливої національної господарської проблеми – удосконалення розвитку корпоративних відносин в аграрній сфері. Дисертаційне дослідження не містить матеріалів кандидатської дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати й висновки и наукового дослідження доповідались автором і схвалені на: Міжнародній науково-практичній конференції “Моделі збалансованого розвитку соціально-економічних систем: економіко-правові, соціально-політичні, історичні та філософські аспекти” (м. Бердянськ, 4-5 грудня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України” (м. Умань, 1 лютого 2013 р.); Mezinarodni vedecko-prakticka conference “Efektivni nástroje modernich věd – 2013” (Praha, 27 dubna – 05 května 2013 r.); Международна научна практична конференция “Ключови въпроси в съвременната наука – 2013” (София, 17-25 април 2013 г.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства” (м. Тернопіль, 6-7 березня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Стан та перспективи соціально-економічного розвитку підприємств” (м. Сімферополь, 28-30 квітня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах” (м. Бердянськ, 29-30 січня 2015 р.); Всеукраїнській Інтернет-конференції “Сучасні проблеми методології та організації бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту в умовах переходу на МСФЗ і МСА” (м. Миколаїв, 20 вересня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю” (м. Мукачево, 26 листопада 2015 р.); Міжнародній науково-практичній

конференції “Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах” (м. Бердянськ, 27-28 січня 2016 р.); Інтернет-конференції “Актуальні проблеми сьогодення у сфері фінансів, обліку та аудиту” (м. Хмельницький, 24-25 травня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції” (м. Одеса, 26 травня 2016 р.); Міжнародній Шумпетерівській конференції “Наукова спадщина Йозефа Алоїза Шумпетера і сучасність: погляд із минулого в майбутнє” (м. Чернівці, 21-22 жовтня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах” (м. Бердянськ, 1-2 лютого 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми формування, розвитку і використання ресурсного потенціалу АПК” (м. Полтава, 30 березня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Економічний потенціал аграрного сектору України: наукові підходи та практика реалізації” (м. Херсон, 6-7 квітня 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи відображено у 51 наукових працях загальним обсягом 46,6 ум. др. арк., у т.ч. у 24 статтях у наукових фахових виданнях (12,7 ум. др. арк.), 6 – у науково-метричних виданнях інших держав (3,9 ум. др. арк.), 1 одноосібній монографії (15,4 ум. др. арк.), 4 колективних монографіях (9,8 ум. др. арк.) та 16 тезах доповідей (4,8 ум. др. арк.).

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Робота складається з вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації складає 355 стор. друкованого тексту. Робота включає 51 таблицю, 62 рисунки, 11 додатків. Список використаних джерел складається з 320 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Теоретичні засади розвитку корпоративних відносин в аграрній сфері виробництва**” визначено сутність, види та форми корпоративних відносин в аграрній сфері, обґрунтовано організаційно-економічний механізм їх формування на галузевому рівні, розроблено концептуальні положення стратегічного управління та регулювання розвитку.

За формами власності та організації виробництва в Україні створена та функціонує модель організації агросфери на засадах багатуокладності. Ця модель є дуальною, адже її структура формується під впливом двох типів відносин: корпоративних, представлених у формі організації й діяльності агрохолдингів, інтегрованих структур, господарських товариств, кооперативів, кластерів; індивідуальних (фермерські й селянські господарства населення, домогосподарства). Багато сучасних дослідників розвинули бачення своїх попередників і визначили корпоративні відносини як окремий вид відносин.

Необхідно зазначити різноспрямованість векторів розвитку даних сфер: корпоративні відносини спрямовані, в більшій мірі, на забезпечення прибутків на основі виробництва привабливих та експортоорієнтованих видів

продукції – зернові й технічні культури для масової переробки та вжитку; індивідуальні відносини спрямовані на малоприбуткові та трудомісткі види виробництва (картопля; овочі; городні, пряні і лікарські рослини; плоди і ягоди, мед; молоко) та забезпечення внутрішнього аграрного ринку.

Одна із специфічних рис формування корпоративних відносин полягає в тому, що в якості їх суб'єктів можуть виступати групи або об'єднання юридичних осіб. Типи таких об'єднань, - це: пул – розподіл матеріально-речових результатів діяльності пулу між його учасниками проводиться згідно обумовлених квот (не є юридичною особою); альянс – об'єднання на основі певної угоди між підприємствами за принципом горизонтальної кооперації з юридичним оформленням або без нього; корпоративна група – сукупність юридичних осіб, зв'язаних між собою корпоративними відносинами. Форми участі в корпоративних відносинах розуміються як участь в засновницькому договорі, на договірній основі, придбання права власності на паї, частки, акції і т. п.

За законодавством України, основними формами реалізації корпоративних відносин є агропромислові концерни, холдингові компанії, кооперативи, акціонерні й господарські товариства та інші об'єднання, які створюються, переважно, на основі спільних капіталів засновників. Визначальними ознаками корпоративних відносин, на наш погляд, є наступні: кількість учасників є більшою за одного (одна особа не може створити об'єднання, а лише бути засновником суб'єкта підприємництва); об'єднання майна учасників у грошовій і/або товарній формі; наявність єдиної мети (загального інтересу), яка є основою корпорування; відповідальність учасників по зобов'язаннях переходить у відповідальність корпорації; управління справами корпорації відособлене від особистої волі учасників.

Здебільшого, під корпоративним аграрним суб'єктом розуміється господарюючий суб'єкт у формі комерційної юридичної особи, організованої на принципах членства і інтегрування (об'єднання), відносно майна якої учасники несуть зобов'язальні права, а відносно прибутків мають права розподілу і отримання. На наше переконання, це визначення слід доповнити у прикінцевій частині "...та соціальну відповідальність перед суспільством, особливо сільськими громадами за стан, відтворення та розвиток сільських територій". Це зумовлено наявністю значних негативних результатів функціонування корпоративного сектору (табл. 1).

До них належать, у першу чергу, вивільнення значних мас трудових ресурсів на селі через концентрацію, спеціалізацію та модернізацію аграрного виробництва; погіршення добробуту, депопуляція та маргіналізація сільських жителів; зменшення кількості сільських поселень та їх знелюднення й втрата як центрів просторової організації суспільства; вимивання капіталів та погіршення стану природних ресурсів; ігнорування потреб сільських громад та сільських територій з послідуною деградацією останніх; не екологічне виробництво продуктів харчування; лобіювання власних інтересів на найвищому управлінському рівні та підміна функцій державного сектору в агросфері як провідного; монополізація аграрного ринку, тиск на його інших учасників та нерівні умови конкуренції.

**SWOT-аналіз позитивних і негативних результатів функціонування
корпоративного сектору**

Позитивні	Негативні
<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ефективності й конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на основі його всебічної інноваційності, модернізації, концентрації ресурсів і капіталів; - підвищення продуктивності праці та бізнес-процесів; - забезпечення формування іміджу України як світового виробника продовольства; - можливості спільного вироблення стратегії управління й маркетингу, планування й прогнозування діяльності, представництва інтересів учасників; - забезпечення умов особистісного зростання для своїх працівників 	<ul style="list-style-type: none"> - вивільнення значних мас трудових ресурсів на селі через концентрацію, спеціалізацію та модернізацію аграрного виробництва; - погіршення добробуту, депопуляція та маргіналізація сільських жителів; - зменшення кількості сільських поселень та їх знелюднення й втрата як центрів просторової організації суспільства; - вимивання капіталів та погіршення стану природних ресурсів; - ігнорування потреб сільських громад та сільських територій з послідуною деградацією останніх; - не екологічне виробництво продуктів харчування; - лобіювання власних інтересів на найвищому управлінському рівні та підміна функцій державного сектору в агросфері як провідного; - монополізація аграрного ринку, тиск на його інших учасників та нерівні умови конкуренції

В якості позитивних рис або конкурентних переваг корпоративних відносин в агросфері слід вказати на підвищення ефективності й конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на основі його всебічної інноваційності, модернізації, концентрації ресурсів і капіталів; підвищення продуктивності праці та бізнес-процесів; забезпечення формування іміджу України як світового виробника продовольства; можливості спільного вироблення стратегії управління й маркетингу, планування й прогнозування діяльності, представництва інтересів учасників; забезпечення умов особистісного зростання для своїх працівників.

Організаційно-економічний механізм здійснення корпоративних відносин визначається, значним чином, етапами та цілями й особливостями його етапів, а не галузевою належністю. Визначено, що перший етап – початок – середина 90-х рр. – був передумовний. В основі їх механізму були методи, інструменти, процеси роздержавлення, приватизації, формування різних укладів на селі. На другому етапі – завершився наприкінці 90-х рр., були створені великі фінансово-промислові групи, які почали процес переділу економічного і фінансового контролю в економіці. Агросфера привернула їх увагу як підприємницьких структур як вільна ринкова ніша. Це дало підстави виокремити третій етап – інтеграційний (кінець 1990-х років – 2006 р). Четвертий етап (2006 р. – до сьогодні) – холдингзація – розвиток корпоративних відносин через капіталізацію і концентрацію аграрного виробництва, а також залучення підприємницьких структур з інших секторів економіки (промисловий, фінансовий).

Це можна вважати причиною того, що поширеним способом створення агрохолдингів було проникнення капіталу великих підприємств з переробки продукції сільського господарства, промислових підприємств, не пов'язаних з сільськогосподарською продукцією, в агробізнес шляхом викупу боргів і активів сільськогосподарських підприємств з перетворенням їх у свої філії та дочірні підприємства. Холдингізація у 2009-2011 рр., в основному, відбувалася шляхом поглинання великими корпораціями підприємств меншого розміру із застосуванням різних організаційно-економічних механізмів корпоратизації. Зокрема, розподіл податку на додану вартість (ПДВ) вирішено представити в таких пропорціях: для виробників зернових та технічних культур пропорція становитиме 15% на спецрахунки (для подальшого використання на розсуд підприємства) і 85% в бюджет; для виробників тваринницької та молочної продукції – 80% на спецрахунки і 20% в бюджет; для виробників іншої продукції пропорція становитиме 50% на 50%.

Технологія та організаційно-економічний механізм проведення корпоратизації не має чіткої галузевої специфіки. Вона вирізняється мотивами і наслідками етапів розвитку корпоративних відносин. В аграрній сфері України процес корпоратизації відбувається переважно шляхом створення сільськогосподарських підприємств у формі акціонерних товариств. В стратегії управління та регулювання розвитку корпоративних відносин найбільш доцільно виокремити два підходи до управління інтегрованими формами їх організації в аграрній сфері України: державне регулювання і саморегулювання.

1. Створення та розвиток сукупності аграрних, промислових фірм і фінансових структур через впровадження прогресивних технологій і здійснення структурних змін в економіці задля підвищення експортного потенціалу і конкурентоспроможності аграрної продукції на основі концентрації інвестиційних ресурсів і фінансування науково-дослідних робіт та впровадження їх результатів.

2. Самоорганізація і саморегулювання без організаційно-правових рамок або меж затвердженої структури. Управління здійснюється на основі обговорених зв'язків і відносин, участі (наприклад, через законодавчо заборонене в офіційних агропромислових фінансових групах (АПФГ) перехресне володіння акціями), особистої унії, довгострокових кредитних зобов'язаннях та інших формах залежності підприємств в холдинговій групі. Така форма управління гарантує доступ до фінансово-кредитних і матеріально-технічних ресурсів, а також надійність і прибутковість розміщення капіталу.

Державне регулювання корпоративних відносин в агросфері є складною системою економічних, правових, соціальних та організаційно-адміністративних заходів. Предметом регулювання є аграрні корпоративні відносини у виробничо-господарській, екологічній, соціальній та інших площинах діяльності. Стратегія регулювання та управління повинна враховувати також специфіку сільського господарства (рис. 1): значний і непередбачуваний вплив природно-кліматичних чинників, що потребує

Рис. 1. Концепція побудови системи управління корпоративними відносинами в агросфері

системи заходів захисту товаровиробників від ризиків та страхування збитків аграрного виробництва; значні коливання цін на сільськогосподарську продукцію у зв'язку з різними рівнями врожайності, амплітудою кон'юнктури аграрного ринку; споживчі властивості продукції, що виробляється; низьку інвестиційну привабливість галузі через тривалий цикл виробництва, високий ступінь непередбачуваності і ризиків, низьку рентабельність певних видів діяльності; необхідність значних фінансових інвестицій для технічного оснащення галузі; високу залежність кінцевих результатів від міжгалузевих зв'язків.

У другому розділі **“Методологія оцінки розвитку і ефективності функціонування корпоративних відносин в аграрній сфері”** обґрунтовано методологічні підходи щодо оцінки ефективності корпоративних відносин на основі сукупності показників та індикаторів, результатів функціонування корпоративного сектору у галузях рослинництва і тваринництва; визначено інструменти, моделі та методи удосконалення корпоративних відносин, їх регулювання та управління.

Нами виявлено, що методологічні підходи до визначення ефективності корпоративних відносин передбачають її оцінку принаймні у 3-х площинах: оцінку ефективності корпоративних відносин через порівняння обсягів концентрації природних ресурсів, банків землі і капіталів; виробництва продукції, її реалізації й експорту; прибутків; показників рентабельності й індексів конкурентоспроможності порівняно з іншими секторами агросфери та в її структурі загалом; оцінку ефективності корпоративного сектору; оцінка ефективності корпоративних агроформувань.

Вони ґрунтуються на застосуванні класичних розрахунків обсягів валової сільськогосподарської продукції, матеріально-технічного забезпечення, продуктивності ресурсів та праці, фінансових результатів за даними звітності, анкетування та опитування, оглядів незалежних агентств, спілок, асоціацій, громадських організацій і т.п. Проведене дослідження показує, що часто агрокорпорації порівнюються між собою, приймаючи за основу розмір банку землі. При цьому до рейтингу не потрапляють великі тваринницькі комплекси, які взагалі не мають земельних угідь.

Тому додатково для оцінки й діагностики стану й тенденцій розвитку корпоративних відносин та їх ефективності слід проводити рейтинг, заснований на такому показовому критерії, як фінансові результати корпоративного сектору. Основним показником виступає дохід або валова виручка, а додатковим – показник чистого прибутку або збитку корпорацій. Другий показник обраний додатково, оскільки багато з них інвестують у розвиток, що істотно знижує рівень прибутковості. Інформація про дохід і чистий прибуток отримується з декількох джерел. Це дані офіційної статистики, оприлюднена фінансова звітність, дані біржових звітів, новини в ЗМІ, рейтинги науково-дослідних установ (Latifundist, AgriSurvey, УКАБ та ін.).

В якості критеріїв розвитку корпоративного сегменту галузі також пропонується використовувати такі кількісні та якісні показники, як швидкість розвитку, інноваційність, рівень інтенсифікації виробництва, рівень індустріалізації, оригінальність, просування на нові ринки, кліматичні пояси, територіальне охоплення ринку. Більша частина з запропонованих критеріїв визначається експертним шляхом. На їх основі узагальнюється основоположний індикатор конкурентоспроможності – її глобальний індекс. За результатами дослідження нами розроблена комплексна система показників оцінки ефективності розвитку корпоративного сектору аграрної сфери.

Важливим методологічним постулатом формування та оцінки ефективності корпоративних відносин є те, що в корпоративному секторі існує більше можливостей для спеціалізації й концентрації діяльності. Це сприяє підвищенню продуктивності праці, виробництву сертифікованої продовольчої продукції, у тому числі в переробленому вигляді. Крім того, створюються кращі умови роботи для працівників. Це набуває особливого значення саме в аграрній сфері через те, що тут спостерігається загальний нижчий технічний рівень оснащення праці; погіршення продуктивності угідь через нестачу в необхідному обсязі мінеральних добрив; продовження демографічної кризи на селі; низький рівень інвестування в аграрну сферу та сільські території загалом.

Спеціалізація в корпоративному секторі полягає у виокремленні однієї або декількох основних галузей сільського господарства і створенні умов для їх переважаючого розвитку. Це забезпечується за рахунок скорочення кількості товарних галузей та збільшення товарності основних. Спеціалізація характеризує галузеву й територіальну структуру сільськогосподарських формувань, районів, зон. Вона показує, які галузі або виробництва яких продуктів переважають, яку роль вони виконують у територіальному та суспільному поділі праці. Ці види спеціалізації відображають різні рівні економічних зв'язків: між різними галузями корпоративного сектору, між різними корпораціями і між окремими підрозділами усередині корпорацій (табл. 2, 3).

Таблиця 2

Галузевий рівень спеціалізації корпоративного сектору у рослинництві в Україні*

Підгалузь	Найвищий рівень спеціалізації	Найнижчий рівень спеціалізації
сільськогосподарські культури – усього, в т.ч.	Дніпропетровська	Закарпатська
- зернові та зернобобові культури	Одеська, Херсонська	Закарпатська
- технічні культури	Кіровоградська	Закарпатська
- картопля і овоче-баштанні культури	Вінницька	АР Крим
- кормові культури	Вінницька	АР Крим
- плодово-ягідні насадження	Вінницька	Чернігівська
- виноградні насадження	Одеська	Всі області, крім АР Крим, Миколаївської, Херсонської та Закарпатської (по рангу)

* Визначено автором за даними річної виробничо-економічної звітності

Розвиток спеціалізації в корпоративному секторі зумовлює підвищення концентрації сільськогосподарської діяльності. Адже тільки в умовах великомасштабного спеціалізованого господарювання із застосуванням досягнень науково-технічного прогресу можна здійснювати ефективне й конкурентоспроможне виробництво технологічно однорідної товарної продовольчої продукції.

Галузевий рівень спеціалізації корпоративного сектору у тваринництві в Україні*

Підгалузь	Найвищий рівень спеціалізації	Найнижчий рівень спеціалізації
птахівництво	Київська	Закарпатська
свинарство	Полтавська	Закарпатська
виращування ВРХ	Полтавська	Закарпатська
конярство	Хмельницька	Херсонська
свинарство, кролівництво	Черкаська	Волинська, Житомирська, Запорізька, Рівненська, Сумська, Тернопільська
вівчарство	Одеська	Тернопільська
бджільництво	Дніпропетровська, Хмельницька	Волинська
виробництво молока	Полтавська	Закарпатська
виробництво яєць	Київська	Закарпатська
виробництво м'яса	Черкаська	Закарпатська

* Визначено автором за даними річної виробничо-економічної звітності

Під концентрацією виробництва в агросфері розуміється зосередження посівів тих або інших культур на великих земельних масивах або певних видів худоби на великих фермах, комплексах або в одному господарстві. Концентрацію виробництва характеризують, перш за все, розміри корпоративного сектору. Нами визначено можливі способи концентрації виробництва у корпоративних агроформуваннях (рис. 2).

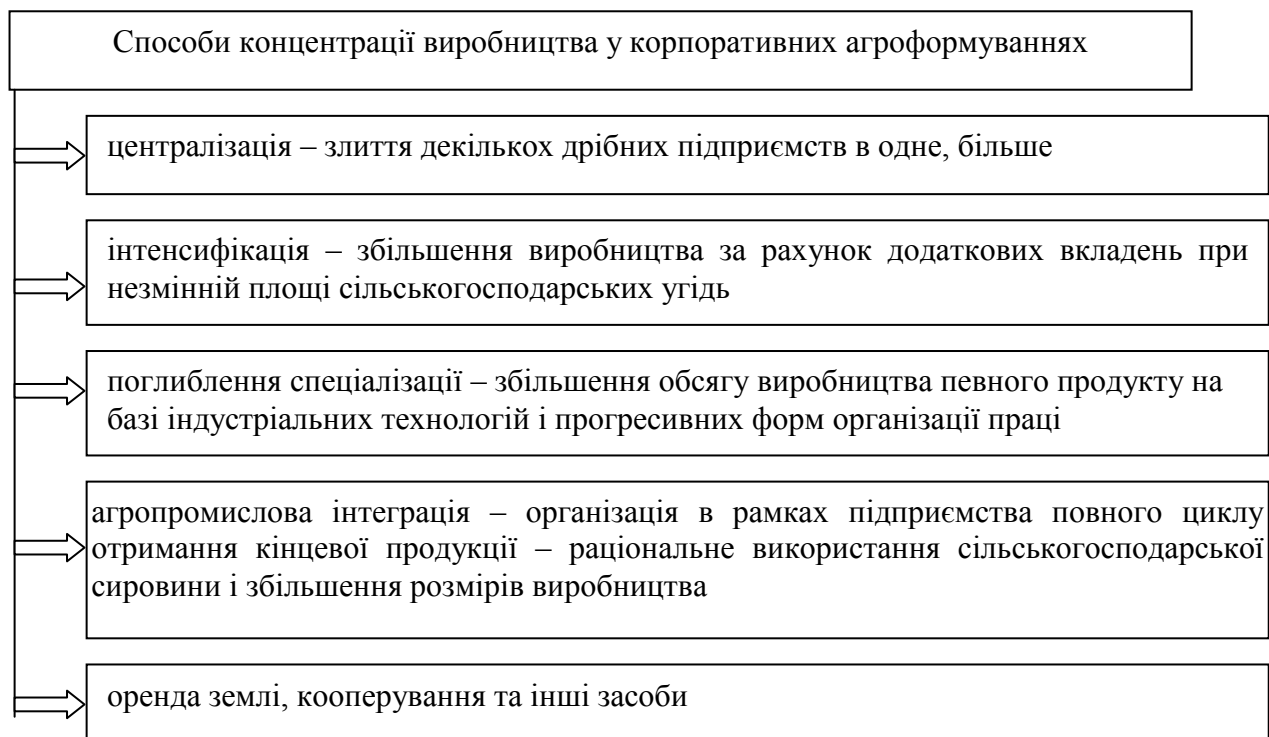
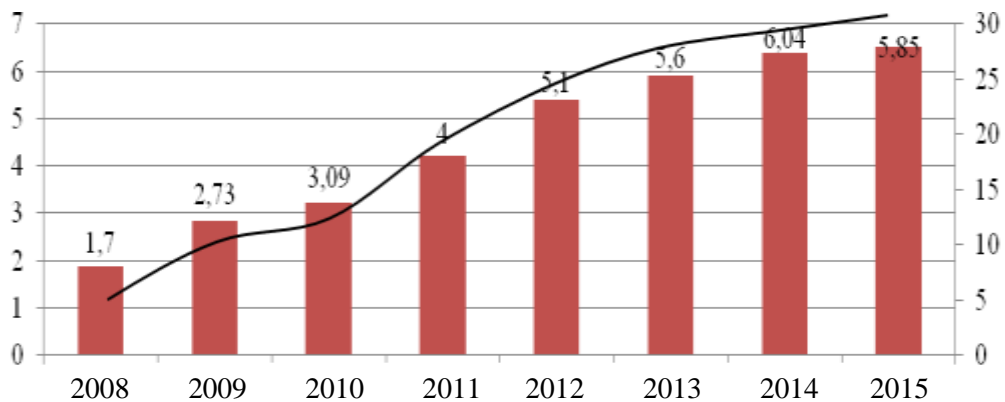

Рис. 2. Способи концентрації сільськогосподарського виробництва у процесі корпоративних відносин

В якості методологічних інструментів удосконалення корпоративних відносин розроблено та використано моделі територіальних кластерів корпоративного сектору та їх розміщення у співставленні з рівнем зайнятості, безробіття, рівня та якості життя сільського населення. Одержані результати дозволили запропонувати методи вирішення існуючих проблем шляхом структурних зрушень в організації аграрного виробництва, спрямування фінансової та інших форм участі агрокорпорацій у підвищенні зайнятості і добробуту сільських жителів, відтворенні природи та сільських територій у цілому.

У третьому розділі **“Стан та ефективність господарювання в аграрній сфері за наявності корпоративних відносин”** визначено ефективність концентрації банків землі і капіталів, використання ресурсів у процесі корпоративних відносин, здійснено оцінку ефективності функціонування корпоративного сектору у галузях рослинництва і тваринництва.

В сучасних умовах в Україні функціонує понад 100 агрохолдингів, які контролюють понад 7 млн. га землі, або близько 28% ріллі і є найбільшими виробниками зернових і технічних культур. Практично всі вони планують розширювати земельні масиви (рис. 3). До 2020 р., за прогнозами експертів, в Україні сформується близько 200 холдингів, а валове виробництво зерна досягне рівня 60-70 млн. т. Тим більше, що в Україні за розмірами землекористування зберігається тенденція до консолідації ресурсів. Питома вага підприємств, оброблюючих понад 3 тис. га, за останні п'ять років збільшилася з 34,8% до 38,8%, і найбільш вірогідне збереження даної тенденції в середньостроковій перспективі.

— % в угіддях, що є в користуванні с.-г. підприємств

Рис. 3. Банки земельних ресурсів агрохолдингів України та їх динаміка, млн. га

У корпоративному секторі в 2015 р. знаходилося 5,85 млн. га або майже 28,8 % всіх сільськогосподарських угідь, що перебувають у використанні сільськогосподарських підприємств. Як показує проведений аналіз, за обсягами виробництва провідних видів сільськогосподарських культур та показниками їх урожайності (зернових, кукурудзи, зернобобових, соняшнику, цукрових буряків корпоративні агроформування випереджають господарства населення та фермерські господарства, а найвищі показники ефективності й конкурентоспроможності завдяки концентрації й спеціалізації

рослинництва мають великі агрохолдинги (табл. 4).

Таблиця 4

Соціально-економічні параметри розвитку сільськогосподарського виробництва залежно від землезабезпеченості, 2015 р.*

Групи за площею ріллі, га	Кількість господарств	Площа с.-г. угідь, га	Середньорічна оплата праці одного працюючого, грн.	у тому числі		Відрахування на оплату праці одного працюючого, грн.	Орендна плата за 1 га с.-г. угідь, грн.
				рослинництві	тваринництві		
501-1000	1645	821	8719	8612	8979	2597	203,7
1001-2000	2536	1522	9877	9678	10329	2930	238,9
2001-5000	2132	3183	11170	10588	12370	3305	243,1
5001-10000	399	6944	11702	11246	12753	3449	250,0
10001-20000	66	12267	15483	13415	18621	4986	284,1
Понад 20000	54	35871	13147	11667	13588	3745	290,7

Первісна вартість матеріально-технічних ресурсів галузей національного господарства України станом на 01.01. 2015 р. становила 965,8 млрд. грн. Частка матеріально-технічних ресурсів, що припадає на сільське господарство, мисливське та лісове господарство складає 10,2%. У 2015 р. відбулося зростання обсягів ринку в грошовому вимірі через збільшення вартості придбаних машин й обладнання за одночасного зменшення кількісних показників. Загальний обсяг ринку нової та вживаної імпортової сільгосптехніки коливався довкола 650 млн. дол., що в грошовому виразі більше за показник 2013 р. на 45 млн. дол. Звичайно, це не цифри рекордного 2008 р., коли обсяги ринку сягали майже 2 млрд. дол. У більшості секторів аграрного ринку кількісні показники обсягів продажу скоротилися.

У підсумку необхідно зазначити, що значні розміри виробництва у галузях рослинництва та провідні позиції корпоративного сектору у напрямі концентрації ресурсів, ефективності діяльності та обсягів виробленої продукції, наявності великого внутрішнього аграрного ринка та виходу на європейський і світові аграрні ринки все ще не призвели до сталого розвитку агросфери країни (табл. 5).

Таблиця 5

Обсяги та динаміка виробництва валової сільськогосподарської продукції в Україні

Рік	Всього		Продукція рослинництва		Продукція тваринництва	
	млрд. грн.	с.-г. підприємства, %	млрд. грн.	с.-г. підприємства, %	млрд. грн.	с.-г. підприємства, %
2005	179,6	40,5	114,5	48,6	65,1	26,2
2010	184,1	42,8	116,6	50,7	67,5	29,2
2015	172,1	43,2	106,0	50,1	66,2	32,3
2010	201,6	50,3	136,3	58,0	65,3	34,4
2011	197,9	48,6	129,9	54,9	68,0	36,7
2012	194,9	48,3	124,6	53,6	70,3	38,8
2013	233,7	51,8	162,4	56,7	71,3	40,6
2014	223,3	50,7	149,2	55,0	74,0	41,8
2015	252,8	54,0	175,9	58,6	76,9	43,5

Так, рентабельність виробництва продукції рослинництва залишається не стійкою: у 2015 р. вона становила 11,3% проти 22,3% у 2014р., тобто різниця становить майже 2,2 разів. Також було зафіксовано зниження рівня рентабельності виробництва більшості продукції рослинництва. Зокрема, прибутковість зернових і зернобобових культур скоротилася з 15,2% до 1,7%, соняшника – з 45,8% до 29,0%, ріпаку – з 21,4% до 8,4%, цукрових буряків (фабричних) – з 15,7% до 2,7%. Поряд з цим, у 2015р. суттєво зросла рентабельність виробництва картоплі – з -21,5% у 2014р. до 22,2%. Також спостерігається зростання рентабельності виробництва овочів відкритого ґрунту, прибутковість якого становила 8,9% проти – 6,8% у 2014р.

Це свідчить про необхідність державного регулювання розвитку галузі, насамперед, корпоративних відносин із залученням їх у програми державно-приватного партнерства з метою підтримки малого агробізнесу, сільського населення, сільських територій.

За попередніми підсумками господарської діяльності сільськогосподарських підприємств (крім малих) у 2015 р. рівень рентабельності їх основної діяльності (без урахування бюджетних дотацій і доплат) у цілому склав 11,5% проти 20,2% у попередньому році. У галузі тваринництва, як і в попередньому році, було рентабельним вирощування свиней на м'ясо та виробництво молока і яєць. Порівняно з 2014 р., прибутковість молока збільшилася з 2,3% до 13,4%, але зменшилася прибутковість виробництва яєць з 52,6% до 47,6% та вирощування свиней на м'ясо – з 2,0% до 0,2%.

У 2015 р. вирощування сільськогосподарських тварин на м'ясо залишилося не ефективним. Так, ще більш збитковим стало виробництво м'яса великої рогатої худоби, рентабельність якого становила -43,2% проти -29,5% у 2014 р., птиці – -9,9% проти -7,2%. Проте зменшилася збитковість вирощування на м'ясо овець і кіз, яка становила -33,9% проти -40,0% у 2014 р. Також у звітному році було зафіксовано зниження рівня рентабельності виробництва вовни до -73,0% проти -61,0% у 2014р.

На початок 2014 р. в Україні майже дві третини поголів'я великої рогатої худоби утримувалось товаровиробниками. В аграрних підприємствах зберігалася тенденція підвищення інтенсивності господарювання. З боку великих агрохолдингів значний обсяг пропозиції м'яса ВРХ формувався за рахунок компаній, які спеціалізуються на молочному або м'ясо-молочному скотарстві. Роблячи ставку на розвиток високопродуктивних молочних і м'ясо-молочних напрямів тваринництва, корпоративний сектор поступово виводить з обороту малопродуктивні й неефективні ресурси, що в подальшому призведе до поступового зниження поголів'я ВРХ.

Також для корпоративного сектору у тваринництві характерною є тенденція до збільшення виробництва молока. У сільському господарстві країни продовжуються процеси його індустріалізації: більше половини молока надходить на переробку від сільськогосподарських підприємств. Визначено, що даний ринок можна вважати ринком з високим рівнем корпоратизації. Виявлено, що ринок виробництва яєць є найбільш

корпоратизованим в аграрній галузі. Крім цього, агрохолдинги мають високий рівень продуктивності в цій сфері.

У четвертому розділі **“Посилення впливу корпоративних відносин на інноваційно-інвестиційні умови розвитку агросфери та вирішення соціально-економічних проблем сільських територій”** розроблено інноваційні стратегії розвитку корпоративних відносин та їх впливу на результати господарювання в аграрній сфері, обґрунтовано напрями удосконалення використання інвестиційних корпоративних ресурсів, посилено спрямованість корпоративних відносин на вирішення екологічних, соціально-економічних проблем села та розвиток сільських територій.

Вітчизняні аграрні корпоративні формування мають значний потенціал для підвищення ефективності діяльності та збільшення показників виробництва сільськогосподарської продукції. Наприклад, вартісний показник виробництва валової продукції на одиницю угідь в Україні у порівнянні з країнами ЄС у 8 разів нижчий, в той час як землемісткість у 8 разів вища. Світовий досвід доводить, що значним резервом підвищення ефективності використання наявного ресурсного потенціалу в аграрній сфері є застосування інноваційних моделей розвитку корпоративних агроформувань. Інноваційна діяльність корпоративного сектору розуміється як розробка і впровадження у великотоварне аграрне виробництво з достатніми інвестиційними ресурсами прогресивних методів ведення господарства. В основі цих процесів лежать методи ефективного виробництва продукції, застосування нового покоління техніки й технологій, використання нової кадрової політики тощо з урахуванням накопиченого наукового та інноваційного потенціалу.

На наш погляд, під інноваціями в агрокорпораціях слід розуміти імплементацію в їх діяльність результатів досліджень і розробок, які включають: нові технології у рослинництві, тваринництві та переробній промисловості; нову техніку, сорти рослин, породи і види тварин і птиці; нові або поліпшені продукти та матеріали; нові добрива і засоби захисту рослин і тварин; нові методи профілактики й лікування тварин та птиці; нові форми організації, управління, фінансування й кредитування аграрного виробництва; нові підходи до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів; нові підходи до якості та доступності соціальних послуг у сільській місцевості; нові підходи до логістики й маркетингу на аграрному ринку; нові напрями та засоби вирішення проблем сталого розвитку сільських територій і т.д.

З урахуванням особливостей функціонування корпоративних структур в аграрній сфері економіки, нами пропонується виокремлювати чотири напрями здійснення інновацій: інтелектуальний та трудоворесурсний; біоекологічний (відмінний і важливий напрям інноваційного розвитку аграрного виробництва порівняно з іншими галузями); технолого-технічний; організаційно-управлінський напрям.

Проте вітчизняні корпоративні структури, маючи у своєму розпорядженні фінансові ресурси, не приймають належної участі у розвитку

аграрної науки, мають низьку зацікавленість в отриманні її результатів. Натомість вони орієнтуються на впровадження вже готових розробок у сільськогосподарське виробництво. В той час закордонний досвід свідчить, що впровадження в аграрне виробництво нових наукових розробок на основі корпоративних досліджень сприятиме підвищенню ефективності діяльності інтегрованих агроформувань на основі їх більшої відповідності.

Отже, функціонування та розвиток конкурентоспроможного агропромислового виробництва вимагає посилення інноваційних складових корпоративних відносин. Це означає використання принципово нових підходів до організації ведення інноваційної діяльності, спрямованих на підвищення ефективності функціонування агросфери до європейського рівня.

В першу чергу, це пов'язано з необхідністю впровадження нових механізмів ресурсного, технологічного та організаційного його оновлення; залучення інвестицій, захисту інтересів вітчизняних товаровиробників; врегулювання міжгалузевих диспропорцій, усунення посередницького впливу, побудовою замкнутого циклу виробництва, переробки та реалізації продукції; виходу на зовнішні ринки товарів і капіталів; впровадження інновацій у розбудову інфраструктури. Саме реалізацією цих потреб галузі на даному етапі і зумовлений активний розвиток агрохолдингів.

При цьому протягом останнього десятиліття чітко простежується тенденція щодо збільшення ролі та впливу великих інноваційних корпоративних аграрних господарств у загальному виробництві продукції агросфери. Так, у 2015 р. агрохолдингами було вироблено вже 21,3% аграрної продукції в Україні. У рейтингу 100 найбільших з них за обсягом банків землі, які знаходяться у їх оперативному управлінні, перша десятка включає компанії, які контролюють 150-670 тис. га сільськогосподарських земель. При цьому в управлінні 10 найбільших агрохолдингів загалом знаходиться близько 7,5% угідь країни. Останні місця у цьому рейтингу займають агрокорпорації, що контролюють близько 10 тис. га земель кожна, однак їх також слід вважати досить великими сільськогосподарськими товаровиробниками.

Зважаючи на високу витратність аграрного виробництва, нами запропоновано у площині здійснення корпоративних відносин окремо виділяти в складі виробничих ресурсів фінансові або фінансово-інвестиційні ресурси. Відповідно цієї мети, було проведено класифікацію й аналітично-статистичний аналіз інвестиційних джерел корпоративного розвитку. У процесі дослідження виявлено, що за обсягом субсидій на 1 га сільськогосподарських угідь Україна значно відстає від усіх країн ЄС. Це незважаючи на те, що частка агробізнесу у ВВП країни складає 17,5%. Українські товаровиробники отримують субсидій, в середньому, 25 €/га. Для порівняння: в сусідніх Румунії та Болгарії – це 191 і 320 €/га відповідно, а в Греції цей показник взагалі сягає 709 €/га.

Фінансування корпоративного сектору агросфери здійснюється шляхом підтримки пріоритетних інноваційно-інвестиційних проектів. Станом на 2015 р. загальна сума підтримки активних проектів міжнародних фінансових

організацій та фондів і банків складала 282 млн. дол., серед яких основними стейкхолдерами були: Астарта-Київ – 50, Мрія – 115, МХП – 65, Глобино – 25, Хлібпром – 30 млн. дол. Наприклад, проекти, що фінансуються Європейським банком реконструкції і розвитку (ЄБРР) в агросфері України останні п'ять років, представлені в табл. 6.

Таблиця 6

Проекти, що фінансуються ЄБРР в агросфері України (2010-2015 рр.)

Назва агрохолдингу	Сума фінансування	
	Млн. євро	Млн. дол.
Аграрна компанія “Данюша”	35	
Нива Переяславщини		30
ТОВ “Альфред С. Топфер Інтернешенал”		150
Агрохолдинг “Інтер-Агросистеми”		25
Агротрейд		28
Холдинг “Agrofusion”		20
Нібулон		180
Корпорація “Глобино”		25
Агрохолдинг “Мрія”		50
Астарта	10	20
МХП		65
Разом	55	593

Девальвація національної валюти, отже, знецінення гривни відносно долара США більше, ніж у 3,0 разів, призвели до зростання потреби в обігових засобах на весняно-польові роботи (останні роки – до 30 млрд. грн., у 2015 р. – удвічі більше). При цьому сучасний стан банківської мережі країни не здатний забезпечити кредитними ресурсами потреби корпоративного сектору агросфери. За даними аналізу можна передбачати, що ефективно провести реструктуризацію інвестиційної діяльності в агросфері доцільно на основі активного залучення фінансових ресурсів, товарних кредитів корпоративного сектора для підтримки на засадах державно-приватного партнерства середніх і малих агроформувань агробізнесу.

Державна аграрна політика щодо подальшого удосконалення аграрних відносин, створення та функціонування агрохолдингів повинна формуватися, передусім, у напрямі забезпечення сталого розвитку сільського господарства, сільського населення і сільських територій загалом. Необхідно створити та здійснювати системний діючий моніторинг, посилити контроль за дотриманням агрохолдинговими формуваннями екологічного безпечного використання земельних та інших видів ресурсів, соціальної відповідальності перед суспільством за результати господарювання на селі.

Проведене моделювання дозволило визначити, що найбільш корпоративізованим регіоном в Україні у галузі тваринництва є Черкаська область. Корелюючи з цим, за рівнем зареєстрованого безробіття на селі вона взагалі займає перше місце. Найнижчий рівень зайнятості в Чернівецькій області також не має відповідних високих показників корпоративізації в

галузях агросфери.

Аналогічна ситуація спостерігається і у відношенні позиціонування регіонів за рівнем зареєстрованого безробіття. Так, маючи найнижчий рівень безробіття на селі, Одеська область не утримує провідних позицій щодо розвитку корпоративного сектору агросфери. Високий рівень безробіття у Кіровоградській області значним чином пов'язаний з її позиціонуванням у моделях територіального розвитку корпоративного сектора, де вона має помітне значення. Друге місце серед адміністративних областей з високим рівнем зареєстрованого безробіття посідає Полтавська область, яка є найбільш розвинутим регіоном в аспекті концентрації банку землі корпоративного сектору та має третє місце як найбільш корпоративований регіон України у галузі тваринництва.

Таким чином, маємо достатні підстави стверджувати, що корпоративний сектор значним чином впливає на виникнення проблем зайнятості та вирішення проблем безробіття у сільській місцевості. Стан ринку праці має пряму залежність від розміщення та концентрації діяльності агрохолдингів у регіонах та галузях агросфери. Соціальна інфраструктура села, яка повинна одержати підтримку з боку корпоративного сектору, включає такі складові: невиробничу інфраструктуру, зокрема, заклади освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, культури і мистецтва, готельно-ресторанного бізнесу, торговельної мережі, побутового обслуговування в ареалі розміщення та діяльності агрокорпорацій.

У п'ятому розділі **“Державне регулювання удосконалення корпоративних відносин в аграрній сфері”** обґрунтовано можливості залучення маркетингових стратегій в удосконаленні корпоративних відносин та їх впливу на аграрний ринок, розроблено напрями підвищення конкурентоспроможності продукції корпоративного сектору, визначено засоби посилення державного контролю та регулювання розвитку корпоративних відносин.

В якості стратегічного напрямку організації ефективного розвитку аграрного виробництва за результатами проведеного дослідження слід зазначити оптимізацію його територіальної структури, виходячи з природних конкурентних переваг. Впровадження регіональних та територіальних систем маркетингу в Україні не отримало належного ефекту через те, що вони розроблялися за адміністративно-територіальним принципом. Проте, на наш погляд, доцільніше здійснювати розробку та впровадження за принципом об'єднання основі вертикальної інтеграції. При цьому існує значний відсоток взаємозалежності між ефективністю функціонування агроформувань і рівнем розвитку сільських територій. Зростання результативності діяльності корпоративних структур веде до збільшення обсягів валового територіального та галузевого продуктів.

Суттєвий вплив на успішність експансії корпорацій в Україні відіграє активна державна підтримка розвитку великотоварного аграрного виробництва та нівелювання ролі і значення сімейних ферм, яка бере свій початок із радянських часів. Дрібні землевласники, що отримали у приватну

власність землю у процесі земельної реформи, не маючи жодних преференцій від держави і суспільства, поступово адаптуються до своєї "непотрібності", тому масово віддають землю в оренду корпораціям, або ж продають її, не замислюючись над довгостроковими наслідками таких дій.

Незважаючи на динамічність змін політичних еліт, протягом усього періоду аграрних трансформацій урядова політика сприяла створенню і розвитку великого бізнесу в сільському господарстві. За старими стереотипами суспільству нав'язується думка про те, що саме великі індустріальні підприємства, контролюючи тисячі гектарів землі, можуть забезпечити продовольчу безпеку, здатні "витягнути" сільське господарство із застою, забезпечити високу якість вироблюваної продукції, наростити експортний потенціал тощо. Натомість сімейним формам господарювання відводиться роль підсобних, якими вони були у дореформений період, хоча за останнє десятиліття переважно половину сільськогосподарського ВВП в Україні виробляється у секторі особистих селянських та фермерських господарств.

За оцінками керівників бізнесу, найменше витрачають на науково-дослідні роботи в сільському господарстві і в торгівлі, а понад усе – в галузях оброблювальної промисловості і транспорту і зв'язку. У галузевому розрізі найнижчі оцінки чиннику якості науково-дослідних установ виставили керівники підприємств сільського господарства, а порівняно високі – керівники будівельної галузі. Щодо оцінки активності компаній у впровадженні нових бізнес-моделей, то в середньому по регіонах України отримана оцінка в 4,15 балів. Це перевищує середнє значення по країнах світу (4,04), причому у великих компаній оцінка, в середньому, ще вище (4,27). У галузевому розрізі найнижчі оцінки по впровадженню нових бізнес-моделей отримали сировинні галузі: підприємства добувної промисловості (3,70), сільського господарства (3,82), виробництва і розподілу електроенергії, газу і води (3,91).

Суттєві структурні та організаційно-правові зміни в аграрній сфері ведуть до необхідності змін державної політики, переорієнтації її спрямованості на забезпечення ефективного і стійкого розвитку корпоративного сектору в умовах глобалізації. Держава повинна прагнути до створення структур, здатних пристосуватися до конкурентного і мінливого середовища, оптимального поєднання їх на аграрному ринку за видами організаційно-правових форм і форм власності. Досягнення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції обумовлене здійсненням цілеспрямованої державної політики.

Останні 5 років головними пільгами у вітчизняній агросфері були дотації з ПДВ, які зросли в 1,5 разів. У той час розмір бюджетних субсидій постійно скорочувався і в 2015 р. субсидії на аграрне виробництво практично не було передбачено. В той же час, якщо порівняти субсидування аграрної сфери з добувною промисловістю, вугільною зокрема, то в 2003-2005 рр. рівень субсидування в обидві сфери був однаковий, а потім на тлі різкого зростання фінансової підтримки шахт мало місце значне скорочення субсидій

у сільське господарство.

Динаміка аграрних бюджетів свідчить про зниження рівня державної підтримки аграрної сфери (табл. 7). Зниження 2009-2010 рр. є, в певній мірі, наслідками кризи, після яких у 2011 р. відбувся незначний ріст, але тенденція зниження далі знову продовжилася (бюджет 2013 р. дорівнював всього лише 10 % попереднього). При цьому рівень прямої підтримки за період 2009-2013 рр. знизився в 2,5 разів. Бюджет 2015 р. вже не передбачав фінансування здешевлення кредитів, ставки по яких до того ж зросли. В умовах, що склалися сьогодні в Україні, не слід розраховувати на державну підтримку як джерело інвестицій у найближчій перспективі.

Таблиця 7

Обсяги, структура та динаміка аграрних бюджетів в Україні, млн. грн.*

Стаття	2009	2010	2011	2012	2013	Частка у 2013 р.
Пряма підтримка	2010	2158	3982	2864	847	10%
Освіта і наука	2379	2654	2927	856	3270	39%
Управління	651	654	1081	1682	1409	17%
Якість і безпека	1128	1270	1803	1963	2266	27%
Розвиток сільських територій	68	135	65	226	44	1%
Продовольча безпека	78	2442	465	766	500	6%
Інше	52	302	146	274	77	1%
Всього	6365	9615	10469	8631	8414	100%

* складено за статтями витрат Державних бюджетів України за відповідні роки

Державне регулювання ціноутворення в аграрній галузі передбачає втручання держави в процес встановлення цін на сільськогосподарську продукцію та продукти харчування за допомогою прямої і непрямой дії в цілях реалізації виробленої продукції без збитків для аграрних виробників та на доступному для споживачів, в першу чергу, населення, рівні. Отже, основною метою можна визначити узгодження соціально-економічних інтересів покупців, товаровиробників і держави через реалізацію наступних завдань. У сфері цінового регулювання аграрного ринку забезпечення цінового паритету, еквівалентності обміну між сільським господарством і промисловістю має бути предметом постійної уваги з боку держави, одним із основоположних питань економічної політики країни.

Відносно аграрної сфери з високим рівнем корпоратизації заходи антимонопольного регулювання бачаться наступні: обмеження на встановлення вищого рівня цін і тарифів; запровадження граничних нормативів рентабельності; декларування зміни цін; установлення стандартів і показників якості для товарів і послуг; квотування обсягів виробництва товарів (послуг); використання державних замовлень; розподіл ринків; тарифне регулювання імпорту та експорту товарів; запобігання необґрунтованому підвищенню цін; протидія зловживанню недобросовісними методами конкуренції.

Важливим напрямом державного регулювання корпоративного сектору

є форми і методи державного регулювання фінансово-господарської діяльності корпорацій (табл. 8).

Таблиця 8

Заходи посилення державного регулювання з метою удосконалення фінансово-господарської діяльності корпоративного сектору агросфери України

Заходи державного регулювання	
гарантованість захисту в процесі здійснення фінансової діяльності від протиправних дій з боку недобросовісних партнерів і шахрайства третіх осіб	забезпечення єдності основних умов здійснення фінансової діяльності корпораціям різних форм власності, галузевої приналежності і організаційно-правових форм
впорядкування зовнішніх і внутрішніх фінансових стосунків з метою їх узгодженості з відповідними формами, використовуваними у сфері державних фінансів і фінансів домашніх господарств	регламентація окремих напрямів фінансової діяльності і форм використання фінансових ресурсів корпорацій відповідно до державної економічної і соціальної політики
сприяння формуванню фінансових ресурсів, у тому числі забезпечення вільного доступу до зовнішніх джерел	забезпечення самостійності корпорацій у виборі основних напрямів, форм і методів ведення фінансово-господарської діяльності

Агарна сфера за своєю сутністю виконує функцію держави щодо соціального захисту населення України через занижені ціни на реалізацію соціальної продукції сільського господарства. Тому для згладжування наслідків нерівної цінової політики необхідно здійснювати підтримку цін і доходів через систему відшкодування аграрним виробникам різниці між ціною підтримки і фактичною ринковою ціною. Доцільним уявляється створення фонду державної підтримки та відповідної статті в державному і місцевому бюджетах.

Система заходів по стимулюванню і розвитку експорту повинна передбачати: використання політичного ресурсу держави на міжнародній арені; розширення доступу аграрних компаній до ринків збуту сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки, збалансованість взаємної торгівлі продовольчою продукцією, надання країнам-покупцям пов'язаних кредитів на закупівлю аграрної продукції і продуктів її переробки; реалізацію програм державної підтримки експортування продукції; кредитування, надання державних гарантій і страховок по експортних операціях; вдосконалення механізму відшкодування експортного ПДВ (скорочення термінів, впровадження заявного характеру і т. ін.) захист з боку державних органів вітчизняних агровиробників щодо претензій, суперечок в експортних операціях.

Таким чином, створення конкурентоспроможного механізму розвитку корпоративного сектору агросфери включає три складові: ринкове саморегулювання, внутрішньогосподарський механізм та державне регулювання. Це дозволить підвищити ефективність її функціонування і сприятиме підвищенню конкурентоспроможності. Тому Уряд України повинен розробити державну програму, спрямовану на успішний і швидкий розвиток аграрного й агропромислового виробництва на корпоративних засадах.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено обґрунтування вдосконалення розвитку корпоративних відносин в агросфері з урахуванням ресурсних, інноваційних, інвестиційних та експортних переваг; на основі оцінки ефективності корпоративного сектору на рівні галузевого виробництва та забезпечення аграрних ринків; їх управління та регулювання для посилення позитивного впливу на структуру національної аграрної економіки, екологію довкілля, сільські території в умовах глобалізації, що дає змогу зробити наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного змісту:

1. Корпоративні відносини розуміються як соціально- та виробничо-економічні відносини з метою здійснення конкурентоспроможної діяльності в агросфері, захоплення значних сегментів аграрного ринку та отримання прибутків на основі концентрації банків землі і капіталів, впровадження інновацій, підвищення продуктивності праці. Їх супроводжують як позитивні, так і негативні чинники та результати. Тому у визначенні їх сутності у теорії та практиці функціонування агросфери економічний зміст необхідно доповнювати екологічними зобов'язаннями та соціальною відповідальністю перед сільськими громадами і суспільством загалом. Нами виявлені основні форми участі в них та форми реалізації власне корпоративних відносин – агрокорпорації та агрохолдинги.

2. Організаційно-економічний механізм здійснення корпоративних відносин не має галузевої та територіальної зумовленості. Його складові формуються та змінюються у відповідності до особливостей етапів формування та розвитку корпоративних відносин, функцій та завдань, які вони переслідують. Так, згідно 4 виділених етапів вони були направлені на роздержавлення й приватизацію державних підприємств; організацію акціонерних та ін. господарських товариств, переділ капіталів і ресурсів агропромислово-фінансовими групами та сприйняття агросфери як середовища здійснення великого бізнесу; організацію агрокорпорацій і агрохолдингів; подальший їх розвиток та збільшення банків землі і капіталів, зростання експортного потенціалу та прибутковості.

3. Управління розвитку корпоративних відносин традиційно спирається на ресурсні, інноваційно-інвестиційні та маркетингові стратегії; стратегії зростання, захоплення і поглинання, реструктуризації діяльності. Збільшення банків землі, капіталів та обсягів виробництва агрохолдингів і посилення їх впливів на аграрні ринки та агросферу загалом вимагає посилення та державного регулювання на засадах системного моніторингу, контролю та удосконалення інститутів. Збільшення розриву між їх успішністю і рівнем життя сільського населення, стану сільських територій вимагає застосування в системному управлінні та регулюванні концепцій державно-приватного партнерства, соціальної відповідальності.

4. Методологічні підходи щодо визначення ефективності корпоративних відносин в агросфері передбачають використання сукупностей індикаторів, критеріїв та показників у трьох площинах: власне

корпоративних відносин, корпоративного сектору та окремих корпоративних агроформувань. Вони стосуються розмірів і концентрації банків землі, матеріально-технічних ресурсів, капіталів, обсягів, структури й спеціалізації виробництва продукції, її реалізації й експорту, прибутків і рентабельності; випуску цінних паперів та їх квотування на світових та європейських фінансових біржах. Основоположним критерієм при цьому виступає індекс глобальної конкурентоспроможності.

5. Методологічною основою визначення ефективності корпоративних відносин у галузях рослинництва і тваринництва є оцінка їх концентрації й спеціалізації за класичним співвідношенням “ витрати ресурсів – організація діяльності – прибутки, їх виведення або вкладення у вигляді інвестицій у розширення бізнесу”. З огляду на тенденції зростання розриву у тенденціях економічного росту корпоративного сектору та виснаження природних ресурсів, депопуляції сільського населення й деградації сільських територій до них слід додати показники екологізації діяльності та соціальної відповідальності.

6. Обґрунтовано, що порівняння просторових моделей кластерів корпоративного сектору та їх розміщення, спеціалізації й концентрації з територіальною зумовленістю зайнятості та безробіття сільського населення показує наявність прямих залежностей. Тому агрокорпорації повинні нести пряму відповідальність за знищення традиційного сільського укладу з використанням управлінських стратегій активної участі у житті сільських територіальних громад.

7. Для корпоративного сектору характерною тенденцією розвитку останніх років є продовження консолідації земельних ресурсів. У 2015 р. у корпоративному секторі було зосереджено майже 39,0% земельних угідь, з них майже 29,0% – у великих агрохолдингах. Агросфера концентрує також понад 10,2% матеріально-технічних засобів країни, а її корпорації є провідними з використання інновацій та інвестицій. Натомість трудові ресурси вивільнені та складають лише 0,6-0,8 млн. осіб за різними оцінками або 10,0% рівня початку 90-х років. Це дає змогу отримувати великі обсяги дешевої сільськогосподарської продукції, а з іншої сторони – призвело до зuboжіння сільських жителів.

8. Корпоративному сектору належать провідні позиції у галузях рослинництва, особливо у зерновому господарстві та виробництві технічних культур. За обсягами виробництва й реалізації та імпорту відповідної продукції корпоративний сектор забезпечив країні імідж світового виробника продовольства. Проте нарощування обсягів виробництва здійснюється на індустріальній основі, з порушеннями науково обґрунтованих систем ведення галузей. Це призводить до виснаження природних ресурсів, особливо земельних та вимагає забезпечення екологізації виробництва.

9. Найбільшою мірою корпоративні відносини та концентрація виробництва у тваринництві характерні для галузей птахівництва, а також м'ясо-молочного скотарства. Проте показники ефективності показують, як і в рослинництві, нестійку динаміку. Загалом же рентабельність виробництва

продукції поступається перед рослинництвом. Це спонукає агрохолдинги до подальшої концентрації поголів'я худоби та птиці на рівні, які в ЄС є забороненими та становлять значну загрозу екології довкілля та здоров'ю населення.

10. Створення агрохолдингів є інноваційною моделлю організації та розвитку агросфери. Вона забезпечує розширене відтворення шляхом залучення інвестицій, впровадження інновацій, формування конкурентоспроможного агропромислового виробництва. Її ефективність характеризується такими критеріями: виробництво якісної й доступної для масового споживача продукції, здатної задовольнити продовольчу безпеку та реалізувати експортний потенціал країни; впровадження науково-технічних досягнень у збереження та розширене відтворення природно-ресурсного потенціалу, впровадження енергозберігаючих технологій; раціоналізація бізнес-процесів та підвищення соціальних стандартів життя працюючих; благоустрій сільських територій та реалізація соціальних програм на селі.

11. В існуючому вигляді вітчизняна модель аграрного виробництва, основною складовою якої стає всебічна виробничо- та фінансово-економічна діяльність агрохолдингів, не забезпечує багатофункціональності сільського господарства. Вона лише дає змогу нарощувати виробничий та експортний потенціал й отримувати вагомні фінансові результати певному колу виробників. Тому діяльність корпоративного сектору у подальшому розвитку агросфери країни повинна чітко регламентуватися державою й бути спрямована на забезпечення продовольчої безпеки, створення економічних умов існування сільського населення, відтворення селянства як основи генофонду нації, підтримання екологічної рівноваги, збереження біорізноманіття тощо.

12. На сьогодні в аграрній сфері працює більше 14 млн. людей, з яких 620 тис. осіб – в агрохолдингах. Проте, зростання виробництва йде за рахунок розширення великих господарств і скорочення кількості домашніх та дрібних. Збереження цієї тенденції в підсумку призведе до повної деградації села. Промислове виробництво менш працевитратно і при 100% охопленні українських земель може забезпечити роботою всього 2 млн. людей, тобто 12 млн. сільських жителів залишається без роботи. Роль корпоративного сектора у розвитку сільських територій з кожним роком набуває дедалі більшого значення. Тому і з економічної точки зору його вплив на розвиток аграрної сфери в цілому та сільських територій зокрема має бути регульований місцевою владою та державними структурами, і соціальні та екологічні аспекти розвитку на перспективу мають характеризуватися високим рівнем визначеності та врегульованості через постійний моніторинг і контроль, інструменти стандартизації та відповідності через апробовані у розвинутих країнах інструменти та механізми.

13. Забезпечення раціонального розвитку корпоративного сектору вимагає проведення маркетингової політики, спрямованої на формування оптимального процесу відтворення в сільському господарстві, стимулювання аграрного виробництва та ринку. У країні для повноцінного функціонування

ланцюжка постачань сільськогосподарської продукції потрібно близько 48 різних дозволів, сертифікатів і послуг. Кожна з них збільшує не тільки витрати, але і віднімає багато часу у представників агробізнесу, що підтверджує високий рівень корупційності аграрної сфери. Тому пропонується скоротити кількість дозвільних процедур, ланцюг маркетингу з просування продовольчої продукції на аграрний ринок, використовуючи стратегії менеджмент-маркетингу.

14. Для підвищення конкурентоспроможності аграрної сфери через діяльність корпоративного сектору в загальному вимірі потрібна низка заходів: повна відповідність продукції встановленим міжнародним стандартам; налагодження на аграрному ринку сучасної інфраструктури; співпраця науково-дослідних установ, а також аграрних підприємств різних організаційно-правових форм та форм власності; збільшення експорту, завдяки впровадженню нових систем управління якістю; поліпшення доступності до фінансових ресурсів та банківських кредитів; поліпшення репутації вітчизняних виробників на аграрному світовому ринку за рахунок випуску безпечної і екологічно чистої продукції.

15. Держава повинна контролювати інтеграційні процеси на аграрному ринку з метою недопущення створення монопольних чи олігопольних об'єднань, які обмежують вільну конкуренцію між економічними суб'єктами. При визначенні пріоритетів державної підтримки різних категорій сільськогосподарських товаровиробників необхідно враховувати не тільки роль кожної категорії господарств у виробництві аграрної продукції в тому або іншому регіоні. Необхідно враховувати стан сільських територій, ринку праці та зайнятості, відтворення та рівень життя сільського населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Рунчева Н.В. Управління розвитком корпоративних відносин в аграрній сфері економіки: [монографія] / Н.В. Рунчева. – Херсон: Айлант, 2017. – 362 с.
2. Рунчева Н.В. Впровадження інновацій у розвиток зерновиробництва / Н.В. Рунчева, А.С. Рунчева // Інформаційне моделювання економіко-організаційних процесів : [колективна монографія] / [Н.В. Тітова, Н.М. Порватова та ін.]. – Донецьк : “ЛАНДОН-XXI”, 2011. – С. 14-28 (автору належить обґрунтування продуктивних інновацій та порядку їх впровадження).
3. Рунчева Н.В. Механізм корпоратизації аграрного виробництва в Україні / Н.В. Рунчева. – Управління соціально-економічними системами : [монографія] / [Л.І. Антошкіна, А.Л. Баланда, В.А. Вісящев та ін.]; за ред. Л.І. Антошкіної, Н.В. Ушенко. – Донецьк : Юго-Восток, 2013. – С. 108-115.
4. Рунчева Н.В. Капіталізація та інвестиційні джерела корпоративного розвитку аграрного виробництва в Україні / Н.В. Рунчева. – Сучасний стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку та економічного аналізу діяльності підприємств України : [монографія] / за заг. ред. Л.І. Антошкіної. –

Бердянськ : Видавець Ткачук О.В. – 2016. – 239 с. (*автору належить визначення структури та обсягів інвестиційних джерел корпоративного обсягу*).

5. Рунчева Н.В. Стратегічні напрямки державно-корпоративного розвитку сільського господарства / Н.В. Рунчева. – Розвиток економіки України: трансформації та інновації: [колективна монографія]. – Херсон, ХДАУ, 2017. – С. 398-407.

Статті у наукових фахових виданнях:

6. Рунчева Н.В. Сучасний стан і проблеми розвитку міжкорпоративних відносин в Україні / Н.В. Рунчева // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 1 (4). – Т. 2. – Полтава : ПДАА. – 2012. – С. 237-244.

7. Рунчева Н.В. Державне регулювання корпоративних відносин в економіці / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2012. – № 4 (20). – С. 51-54.

8. Рунчева Н.В. Особливості регулювання корпоративного розвитку у сільському господарстві / Н.В. Рунчева // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 2 (5). – Т. 3. – Полтава : ПДАА. – 2012. – С. 268-272.

9. Рунчева Н.В. Розвиток сільськогосподарського кооперативного руху в регіонах України / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2013. – № 2(22). – С. 113-116.

10. Рунчева Н.В. Передумови розвитку корпоратизації у сільському господарстві регіонів України / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2013. – № 3(23). – С. 87-91.

11. Рунчева Н.В. Ефективність спеціалізації та концентрації виробництва у корпоративних агроформуваннях / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2014. – № 1(25). – С. 55-59.

12. Рунчева Н.В. Капіталізація як джерело корпоративного розвитку аграрного виробництва в Україні / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2014. – № 2(26). – С.46-49.

13. Рунчева Н.В. Сутність, види та форми корпоративних відносин в аграрній сфері / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2014. – № 3(27). – С.45-51.

14. Рунчева Н.В. Стратегія управління корпоративним розвитком сільського господарства / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – Дружковка : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2014. – № 4(28). – С. 42-47.

15. Рунчева Н.В. Оцінка ефективності діяльності державних корпорацій /

Н.В. Рунчева // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – № 1(9). – К.; ДУТ, 2014. – С. 163-169.

16. Рунчева Н.В. Збільшення капіталізації та інвестиційних джерел корпоративного розвитку / Н.В. Рунчева // Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України “Кримський агротехнологічний університет”: Економічні науки. – Сімферополь: ВД “АРИАЛ”, 2014. – Вип.159. – С. 294-299.

17. Рунчева Н.В. Участь корпоративних агроформувань у вирішенні соціальних проблем села / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – Дружковка: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2015. – № 1(29) – С. 36-39.

18. Рунчева Н.В. Сутність, класифікація, етапи розвитку та державне регулювання корпоративних відносин в аграрній сфері економіки України / Н.В. Рунчева // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Спецвип. Ч. 2. – Полтава: РВВ ПДАА. – 2015. – С. 113-119.

19. Рунчева Н.В. Маркетингові стратегії корпоративних агроформувань / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – Дружковка: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2015. – № 2(30) – С. 29-32.

20. Рунчева Н.В. Показники, критерії та методи оцінки корпоративного розвитку у зерновиробництві / Н.В. Рунчева // Економічна та продовольча безпека України: загальнодерж. наук.-виробн. жур. – ОНАХТ. – Одеса, 2015. – № 3-4 (8-9). – С. 35-43.

21. Рунчева Н.В. Маркетингові стратегії сталого розвитку аграрного ринку / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – Дружковка: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2015. – № 4 (32). – С. 33-37.

22. Рунчева Н.В. Ефективність корпоратизації виробництва соняшнику та олієжирової продукції в Україні / Н.В. Рунчева, А.С. Бритвенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2016. – № 2 (34). – С. 28-32 *(автору належить порівняльний аналіз ефективності виробництва та врожайності соняшнику в агрохолдингах і незалежних підприємствах)*.

23. Рунчева Н.В. Розвиток системи корпоративного управління / Н.В. Рунчева, А.С. Бритвенко // Економіка і менеджмент культури: наук. жур. – № 2. – 2016. – С. 21-26 *(автору належить виявлення особливостей формування та розвитку корпоративних відносин в агросфері України, їх функцій та завдання)*.

24. Бритвенко А.С. Чинники формування конкурентоспроможності аграрного виробництва на корпоративних засадах / А.С. Бритвенко, Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2016. – № 3 (35). – С. 17-21 *(автору належить визначення сутності конкурентоспроможності виробництва та чинники, які впливають на її формування)*.

25. Рунчева Н.В. Формування інноваційних моделей корпоративного розвитку аграрного виробництва / Н.В. Рунчева // Вісник Чернівецького

університету : Економіка : зб. наук. пр. – Вип. 777-778. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2016. – С. 47-51.

26. Рунчева Н.В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу корпоративних агроформувань у забезпеченні сталого розвитку галузей сільського господарства та сільських територій / Н.В. Рунчева, В.І. Пілявський // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2016. – № 4 (36). – С. 28-32 (*автору належить виявлення особливостей структури виробничо-ресурсного потенціалу корпоративного сектору*).

27. Ігнатенко М.М. Процеси ресурсозабезпечення спеціалізації та концентрації виробництва в корпоративних агроформуваннях / М.М. Ігнатенко, Н.В. Рунчева // Економіка та держава: наук. жур. – № 1. – 2017. – С. 10-14 (*автору належить обґрунтування форм спеціалізації та способів концентрації виробництва в агрохолдингах*).

28. Рунчева Н.В. Організаційно-економічний механізм корпоративних відносин аграрного виробництва / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2017. – № 1 (37). – С. 32-36.

29. Рунчева Н.В. Розвиток методологічних підходів до організації інноваційної діяльності корпоративних агроформувань / Н.В. Рунчева // Інфраструктура ринку: електрон. наук.-практ. жур. – Вип. 3. – Одеса. – 2017. – С. 73-75. – Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/3_2017_ukr/18.pdf

У зарубіжних та вітчизняних періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

30. Рунчева Н.В. Моделювання структури управління у корпоративних підприємствах сільського господарства / Н.В. Рунчева // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Science. – 1 (2), Issue: 12. – Budapest, 2013. – С. 161-165.

31. Рунчева Н.В. Формирование инновационных моделей корпоративного развития аграрного производства / Н.В. Рунчева // Progress in Economic Sciences. Rocznik Naukowy Instytutu Ekonomicznego. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Staszica w Pile. – Nr 1 (2014). – С. 141-153.

32. Runcheva N.V. Stages of formation and development of agricultural holdings as a manifestation of the corporatization of the agrarian sector of economy of Ukraine / N.V. Runcheva // Science and practice: Collection of scientific articles. – Thorpe-Bowker®, Melbourne, Australia, 2016. – С. 215-219.

33. Runcheva N.V. Resource and competitive advantages of the corporate model of development of agrarian sphere of economy / N.V. Runcheva // Geopolitical processes in the world today: Collection of scientific articles. – “East West” Association For Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria, 2016. – С. 158-162.

34. Runcheva N.V. Corporate governance the development of the agrarian

sphere of economy: competitive advantages and threats / N.V. Runcheva // Trends in der Entwicklung der nationalen und internationalen Wissenschaft: Sammelwerk der wissenschaftlichen artikel. – Verlag SWG imex GmbH, Nürnberg, Deutschland, 2016. – С. 250-253.

35. Runcheva N.V. Factors and tendencies of the corporate organization of agriculture in Ukraine / N.V. Runcheva // Current scientific research: Collection of scientific articles. – Publishing house “BREEZE”, Montreal, Canada, 2017. – С. 45-49.

Матеріали конференцій:

36. Рунчева Н.В. Аналіз вітчизняної моделі корпоративного управління в Україні / Н.В. Рунчева // Моделі збалансованого розвитку соціально-економічних систем: економіко-правові, соціально-політичні, історичні та філософські аспекти: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Бердянськ, 4-5 грудня 2012 р. – Донецьк : Видавництво “Донбас”, 2012. – С. 45.

37. Рунчева Н.В. Корпоративні агроформування в Україні / Н.В. Рунчева // Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України: матер. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Умань, 1 лютого 2013 р. – М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань : ВПЦ “Візаві”, 2013. – С. 12-13.

38. Рунчева Н.В. Стимулювання сільськогосподарських кооперативів в Україні / Н.В. Рунчева // Efektivni nástroje modernich věd – 2013: materialy IX Mezinárodní vědecko-praktická conference, Praha, 27 dubna – 05 května 2013 r. – Dil. 5. – Ekonomické vedy. – Praha. Publishing House “Education and Science” s.r.o. – С. 68-71.

39. Рунчева Н.В. Інтеграція – науково-інноваційний центр. Системна інформація про всі новітні досягнення у сільському господарстві та допомога в трансфері інновацій / Н.В. Рунчева // Ключові въпроси в съвременната наука – 2013: матер. за 9-а Международна научна практична конф., София, 17-25 април 2013 г. – Том 7. Икономики. – София. “Бял ГРАД-БГ” ООД. – С. 44-46.

40. Рунчева Н.В. Еколого-інноваційна діяльність в сільському господарстві України / Н.В. Рунчева // Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства: матер. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Тернопіль, 6-7 березня 2014 р. – Тернопіль : Крок, 2014. – С. 235-237.

41. Рунчева Н.В. Капіталізація корпоративного розвитку в Україні / Н.В. Рунчева // Стан та перспективи соціально-економічного розвитку підприємств: матер. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Сімферополь, 28-30 квітня 2014 р. – Сімферополь: ДІАЙПІ, 2014. – С. 29-30.

42. Рунчева Н.В. SWOT-аналіз в масложировій промисловості України / Н.В. Рунчева, А.С. Бритвенко // Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Бердянськ, 29-30 січня 2015 р. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2015. –

С. 12-13 (автору належить визначення позитивних та негативних сторін концентрації виробництва у галузі).

43. Рунчева Н.В. Агроінновації в системі корпоративного управління / Н.В. Рунчева // Сучасні проблеми методології та організації бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту в умовах переходу на МСФЗ і МСА: матер. Всеукр. Інтернет-конф., м. Миколаїв, 20 вересня 2015 р. – Миколаїв : МНАУ, 2015. – С.74-75.

44. Рунчева Н.В. Банківське кредитування корпоративного розвитку сільського господарства України / Н.В. Рунчева // Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю: матер. III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Мукачево, 26 листопада 2015 р. – Мукачево: МДУ. – С. 462-463.

45. Рунчева Н.В. Чинники оцінки корпоративного розвитку у зерновиробництві / Н.В. Рунчева // Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Бердянськ, 27-28 січня 2016 р. – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2016. – С. 47-48.

46. Рунчева Н.В. Аналіз кредитування агрохолдингів в Україні / Н.В. Рунчева // Актуальні проблеми сьогодення у сфері фінансів, обліку та аудиту: тези доп. Інтернет-конф., м. Хмельницький, 24-25 травня 2016 р. – Хмельницький: ХКТЕІ, 2016. – С. 67-71.

47. Рунчева Н.В. Аналіз регіональної корпоратизації аграрного сектору України / Н.В. Рунчева // Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 26 травня 2016 р. – Херсон: Грінь Д.С., 2016. – С. 411-414.

48. Рунчева Н.В. Інвестиційний потенціал корпоративного розвитку аграрного виробництва / Н.В. Рунчева // Наукова спадщина Йозефа Алоїза Шумпетера і сучасність: погляд із минулого в майбутнє: матер. III Міжнар. Шумпетерівської конф., м. Чернівці, 21-22 жовтня 2016 р. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. – С. 115-116.

49. Рунчева Н.В. Економічна ефективність соціальних інвестицій агрокорпорацій / Н.В. Рунчева // Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах : матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Бердянськ, 1-2 лютого 2017 р. – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2017. – С. 49-51.

50. Рунчева Н.В. Форми та напрями реалізації корпоративних відносин в агросфері України / Н.В. Рунчева // Сучасні проблеми формування, розвитку і використання ресурсного потенціалу АПК: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 30 березня 2017 р. – Полтава : кафедра економіки підприємства ПДАА, 2017. – С. 293-295.

51. Рунчева Н.В. Державно-корпоративне управління розвитку сільського господарства / Н.В. Рунчева // Економічний потенціал аграрного сектору України: наукові підходи та практика реалізації: матер. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Херсон, 6-7 квітня 2017 р. – Херсон: ХДАУ, 2017. – С. 123-125.

АНОТАЦІЯ

Рунчева Н.В. Формування та розвиток корпоративних відносин в аграрній сфері: теорія, методологія, практика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Полтавська державна аграрна академія, Полтава, 2017.

У дисертаційній роботі визначено сутність, види та форми корпоративних відносин в аграрній сфері, обґрунтовано організаційно-економічний механізм їх формування на галузевому рівні, розроблено концептуальні положення стратегічного управління та регулювання розвитку. Обґрунтовано методологічні підходи щодо оцінки ефективності корпоративних відносин на основі сукупності показників та індикаторів, результатів функціонування корпоративного сектору у галузях рослинництва і тваринництва; визначено інструменти, моделі та методи удосконалення корпоративних відносин, їх регулювання та управління.

Визначено ефективність концентрації банків землі і капіталів, використання ресурсів у процесі корпоративних відносин, здійснено оцінку ефективності функціонування корпоративного сектору у галузях рослинництва і тваринництва. Розроблено інноваційні стратегії розвитку корпоративних відносин та їх впливу на результати господарювання в аграрній сфері, обґрунтовано напрями удосконалення використання інвестиційних корпоративних ресурсів, посилено спрямованість корпоративних відносин на вирішення екологічних, соціально-економічних проблем села та розвиток сільських територій.

Обґрунтовано можливості залучення маркетингових стратегій в удосконаленні корпоративних відносин та їх впливу на аграрний ринок, розроблено напрями підвищення конкурентоспроможності продукції корпоративного сектору, визначено засоби посилення державного контролю та регулювання розвитку корпоративних відносин.

Ключові слова: корпоративні відносини, аграрна сфера, організаційно-економічний механізм, конкурентоспроможність, індикатори, інструменти, моделі, формування, розвиток, управління, державний контроль.

АННОТАЦИЯ

Рунчева Н.В. Формирование и развитие корпоративных отношений в аграрной сфере: теория, методология, практика. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Полтавская государственная аграрная академия, Полтава, 2017.

В диссертационной работе определены сущность, виды и формы корпоративных отношений в аграрной сфере. Впервые установлено, что организационно-экономический механизм формирования корпоративных отношений аграрной сферы не имеет четкой отраслевой направленности и определяется спецификой этапов их осуществления, использованием

инструментов приобретение, создание инициатором, объединение активов, выкупа для создания корпораций; собственной прибыли для наращивания банков земли и капиталов, средств инвесторов через эмиссию акций и размещения ценных бумаг на фондовых биржах для обеспечения их капитализации.

Также обоснована система управления развития корпоративных отношений аграрной сферы на основе самоорганизации и государственного регулирования с обязательным обеспечением усиление экологических и социальных императивов путем имплементации положений концепции социальной ответственности и государственно-частного партнерства для решения проблем использования природных ресурсов, сельского населения, сельских территорий.

Обоснованно методологические подходы к оценке эффективности корпоративных отношений на основе совокупности показателей и индикаторов, результатов функционирования корпоративного сектора в отраслях растениеводства и животноводства; определены инструменты, модели и методы совершенствования корпоративных отношений, их регулирование и управление. Определена эффективность концентрации банков земли и капиталов, использования ресурсов в процессе корпоративных отношений, осуществлена оценка эффективности функционирования корпоративного сектора в отраслях растениеводства и животноводства.

Осуществлена оценка и диагностика корпоративных отношений в растениеводстве через индикаторы эффективности и императивы использования природных ресурсов корпоративного сектора отраслей растениеводства, показатели его доли в объемах ресурсов, концентрации и специализации производства, обеспечении внутреннего аграрного рынка, экспорте продовольствия. Выявлены особенности эффективности корпоративных отношений в животноводстве через эколого-экономические критерии и показатели концентрации и динамики поголовья животных, их воспроизведения, объемы производства и качество готовой продукции.

Разработаны инновационные стратегии развития корпоративных отношений и их влияния на результаты хозяйствования в аграрной сфере, обоснованы направления совершенствования использования инвестиционных корпоративных ресурсов, усиленно направленно корпоративных отношений на решение экологических, социально-экономических проблем села и развитие сельских территорий. Обоснованно возможности привлечение маркетинговых стратегий в совершенствовании корпоративных отношений и их влияния на аграрный рынок через использование агрокорпорации менеджмент-маркетинга с определением центров ответственности за ключевые направления деятельности: заготовки, ресурсы, капиталы, экология; промышленность реализация; экспорт; перспективные направления и стратегии роста.

Разработаны направления повышения конкурентоспособности продукции корпоративного сектора аграрной сферы из-за ускорения выполнения им национальных и международных требований соответствия

производства и условий труда и его оплаты; стандартов качества; сертификатов экологичности; соглашений ответственности; системную участие в мировой индексации конкурентоспособности.

Определены меры усиления общественного контроля и государственного регулирования развития корпоративных отношений через совершенствование их институтов: (публичной отчетности за результаты деятельности и налогообложения; антимонопольного законодательства и его использования; упрощение разрешительных процедур для аграрного бизнеса во избежание бюрократических, коррупционных и теневых составляющих); участие в выполнении целевых национальных и региональных программ возрождения и развития сельских территорий; рационализацию экспортного потенциала и защиту внутреннего аграрного рынка

Ключевые слова: корпоративные отношения, аграрная сфера, организационно-экономический механизм, конкурентоспособность, индикаторы, инструменты, модели, формирование, развитие, управление, государственный контроль.

SUMMARY

Runcheva N.V. Formation and development of corporate relations in agriculture: theory, methodology, practice. – Manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.03 – economics and management of national economy. – Poltava State Agricultural Academy, Poltava, 2017.

In the thesis the essence, types and forms of corporate relations in agriculture, grounded organizational and economic mechanism of their formation at the sectoral level, the conceptual provisions of strategic management and regulation development. Grounded methodological approaches to assessing the effectiveness of corporate relations based indicators and aggregate indicators, results of operation of the corporate sector in the fields of crops and livestock; defined tools, models and methods of improving corporate relations, their management and control.

Efficiency concentration of land banks and capital resource utilization in the corporate relations, the estimation of the efficiency of the corporate sector in the fields of crops and livestock. Developed innovative strategies of corporate relations and their impact on economic results in agriculture, grounded directions of improvement of investment using corporate resources, enhanced focus of corporate relations at addressing environmental, social and economic problems of village and rural development.

Proved the possibility of involvement of marketing strategies to improve corporate relations and their impact on the agricultural market, developed areas of improving competitiveness of products of the corporate sector, defined by means of increased state control and regulation of corporate relations.

Key words: corporate relations, agriculture, organizational and economic mechanism, the competitiveness indicators, tools, models, formation, development, management, state control.